

Γέρ. Ιωσήφ Βατοπαιδινός: Η σωτηριολογική σημασία της ανθρωπίνης φύσεως του Χριστού

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#) / [Γέρ. Ιωσήφ Βατοπαιδινός](#) / [Εόρτιοι & Πανηγυρικοί Λόγοι](#) / [Έργα Γέρ. Ιωσήφ](#)

Λεπτομέρεια Επιτραχηλίου, Δώρον του Γρηγορίου Βελλά στην Ι. Μ. Βατοπαιδίου, Μάρτιος 1813

«Και ο Λόγος σαρξ εγένετο και εσκήνωσεν εν ημίν» (Ιω. α΄, 14).

Η σάρκωση του Λόγου αποτελεί το επίκεντρο της πίστεως μας. Έγινε, όταν ήλθε το πλήρωμα του χρόνου (Γαλ. δ΄, 4), δηλαδή ο «καιρός», που όρισε ο Πατήρ στο απειρόσοφο σχέδιο της «θείας περί τον ανθρωπον οικονομίας» του. Τότε έστειλε ο Πατήρ τον Υιό του τον μονογενή στον κόσμο, να γίνει άνθρωπος από γυναίκα, για να λυτρώσει τον άνθρωπο από την πτώση του στην αμαρτία. Ότι η θεία σάρκωση απέβλεπε στη σωτηρία του ανθρώπου αναφέρεται ρητά και στο ιερό Σύμβολο της πίστεως μας: «Τον δι' ημάς τους ανθρώπους και διά την ημετέραν σωτηρίαν κατελθόντα εκ των ουρανών και σαρκωθέντα εκ Πνεύματος αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα». Μερικοί πιστεύουν ότι η σάρκωση του Λόγου θα γινόταν ούτως ή άλλως, και σε περίπτωση ακόμα, που δεν αμάρτανε ο άνθρωπος. Η θεωρία αυτή, που είναι «θεολογούμενο», κάτι δηλαδή, που συζητιέται ελεύθερα στη θεολογία, δεν νομίζω ότι είναι σωστή.

Η σάρκωση του Λόγου, σύμφωνα με όσα λέγονται πιο πάνω, είναι μετατόπιση, μετακίνηση του Λόγου από τον ουρανό στη γη. Φυσικά πρόκειται για έκφραση σαφώς ανθρωποπαθή, κομμένη στα φυσικά μέτρα μας, γιατί ό Θεός, ως το άπειρο και απόλυτο πνεύμα, που συνέχει, συγκρατεί και πληροί τα πάντα, δεν μετακινείται στον έκτατο χώρο, όπως μετακινούνται τα φυσικά κτίσματα. Άλλωστε ο χώρος, ως δημιούργημα και αυτός του Θεού, βρίσκεται μέσα στο Θεό, και όχι το αντίθετο, ο Θεός στο χώρο. Η ενανθρώπιση δεν είναι «μετάβασις τοπική, αλλά

συγκατάβασις θεϊκή» (Ακάθιστος Ύμνος) με την έννοια ότι ο Λόγος, χωρίς να χάσει το θείο του αξίωμα ως δεύτερο πρόσωπο της αγίας Τριάδος (η σάρκωση ήταν «ανεκφοίτητη» και «αδιάστατη»), μπήκε θεληματικά σε μια καινούργια φάση ζωής, προσλαμβάνοντας στο πρόσωπό του «ασυγχύτως και αδιαιρέτως» τη φύση του ανθρώπου, πράγμα που συμπίπτει με τη θεία του «κένωση».

Με την ενανθρώπησή του ο Λόγος έπιασε στα στιβαρά χέρια του τη φύση στο σημείο, που ο Αδάμ την άφησε, αστοχώντας να την οδηγήσει στην αλήθειά της· ανέλαβε ο ίδιος τη χαμένη της υπόθεση, πετυχαίνοντας στην απειροδυναμία του θεανδρικού προσώπου του το θεοδύναμο προορισμό της. Απάλειψε από τη χαλασμένη φύση το αίσχος της παρακοής, αφαιρώντας απ' αυτήν τα ράκη της φθοράς, με τα οποία την έντυσε η προγονική παράβαση. Καθάρισε την «εικόνα» από τη μελάνωση της αμαρτίας. Έκανε να λάμπουν και πάλι οι θεοειδείς χαρακτήρες της, η αρχέγονή της ευγένεια και λαμπρότητα. Ζύμωσε τη φύση μας με τη θεότητα, κάνοντας τον άνθρωπο «θεό»! Τη θέωση της φύσεώς του θα πετύχαινε βέβαια και ο πρώτος άνθρωπος στο μέτρο, που θα παρέμενε πιστός στη φυσική του ενέργεια. Η πτώση στην αμαρτία ανέκοψε το θεοδύναμο αυτό προορισμό.

Το θαύμα της λυτρώσεως επιτεύχθηκε στη διαμόρφωση του θεανδρικού προσώπου του Χριστού. Στο αίδιο πρόσωπο του Λόγου ενώθηκαν «εξ άκρας συλλήψεως» (δηλαδή από την πρώτη στιγμή της μορφώσεως του εμβρύου Χριστού στη μήτρα της Παρθένου) η θεία φύση και η ανθρώπινη, που δέθηκαν στενά σε μια περιχώρηση βαθιά και πραγματική, ασύγχυτη και αδιαίρετη. Εκεί (στο πρόσωπο του Λόγου) έγινε και η αντίδοση των ιδιωμάτων των φύσεων, της θείας στην ανθρώπινη και της ανθρώπινης στη θεία.

Στο θαύμα της λυτρώσεως κυρίαρχη θέση κατέχει η θεία φύση. Σ' αυτήν θεοποιείται η ανθρώπινη και αυτή καθιστά δραστικό το σωτήριο έργο του Χριστού. Όμως στο σχέδιο του Θεού γίνεται απαραίτητη και η συνέργεια της ανθρώπινης φύσεως. Αυτή την έννοια έχει το μυστήριο της θείας ενανθρωπήσεως. Ενώ θα μπορούσε ο Θεός με ένα παντοδύναμο λόγο του να συντρίψει την αμαρτία και το διάβολο, σώζοντας μια για πάντα το πλάσμα του, δεν το έκανε, γιατί αυτό ήταν αντίθετο προς τα μέτρα της θείας δικαιοσύνης του (εδώ η δικαιοσύνη νοείται με την ευρύτερή της θεολογική έννοια)· αλλά μπήκε στην ιστορία, έγινε πραγματικός άνθρωπος, έδωσε τη μάχη, εκεί που ηττήθηκε ο Αδάμ, πεθαίνοντας σε μια φύση φθαρτή και ποθητή για τη λύτρωση του κόσμου. Για τη σωτηρία του έπρεπε να δουλέψει κι ο ίδιος ο άνθρωπος, ενωμένος υποστατικά με το Θεό.

Η ανθρώπινη φύση του Χριστού ήταν φύση πραγματική και αληθινή. Ο Χριστός πήρε τη φύση του Αδάμ, χωρίς όμως να είναι «εξ Αδάμ». Πήρε την προπρωτική

φύση στην πληρότητά της, δηλαδή σώμα και ψυχή, όπως τα είχε και ο προπάτορας. Ωστόσο δεν βρισκόταν και στην ιστορική συνέχεια εκείνου. Δεν καταγόταν γενετικά από τον Αδάμ· δεν είχε τη φύση του μονάρχη, όπως την έχουν οι άλλοι μεταπτωτικοί άνθρωποι, που κατάγονταν απ' αυτόν. Δεν είχε φυσικό πατέρα ο Χριστός. Ήταν «απάτωρ εκ μητρός». Την ανθρωπότητά του την πήρε αποκλειστικά από τη Μαρία, που ήταν η πραγματική Μητέρα του. Τη θέση του φυσικού πατέρα αναπλήρωσε το Πνεύμα το άγιο, το οποίο κατέβαλε στη μήτρα της Παρθένου την ανθρώπινη φύση του σαρκωθέντος Λόγου. Έτσι ο Χριστός, επειδή καμιά γενετική σχέση δεν είχε με την πεσμένη φύση του Αδάμ, δεν κληρονόμησε το αμάρτημα εκείνου, το οποίο μεταδίδεται σε κάθε άνθρωπο με τη φυσική γέννηση. Με άλλα λόγια ο Χριστός είχε μεν τη φύση του Αδάμ χωρίς όμως το επιγενές στοιχείο της αμαρτίας. Πήρε φύση αναμάρτητη, πλασμένη απ' ευθείας από το Θεό, έξω από τη λειτουργία του φυσικού νόμου της συλλήψεως.

Στην αλήθεια της ανθρώπινης φύσεως του Χριστού επικεντρώνεται και η αλήθεια του χριστολογικού θαύματος. Ένας ψεύτικος ή μειωμένος Χριστός δεν θα μπορούσε να σώσει τον άνθρωπο από την αμαρτία και τον αιώνιο πνευματικό θάνατο. Προς την κατεύθυνση αυτή προσανατόλιζαν τη σκέψη όλες εκείνες οι αιρέσεις, που κατά το ένα ή τον άλλο τρόπο προσέβαλλαν την ανθρώπινη φύση του Χριστού, και τις οποίες σθεναρά καταπολέμησε η Εκκλησία. Ας δούμε γρήγορα τις κυριότερες.

1) Οι δοκήτες (ή δοκητές) δεν δέχονταν ότι ο Χριστός ήταν πραγματικός άνθρωπος με σώμα αισθητό και υλικό. Έλεγαν ότι δεν είχε υπόσταση πραγματική,

αλλά φαινόταν εξωτερικά ως άνθρωπος. Είχε μεν ορατό ανθρώπινο περίγραμμα, σαν ένα φάντασμα, που φαίνεται σαν άνθρωπος, χωρίς όμως να έχει υλική υπόσταση (σάρκα και οστά). Ήταν ένα επιφανόμενο, μια δόκηση (εξ ου και η ονομασία τους «δοκήτες»). Σ' αυτό κατέληγαν από αντιλήψεις δυαρχικές. Θεωρώντας την ύλη ως κακή, δεν μπορούσαν να δεχτούν ότι ο Χριστός ήταν δυνατό να λάβει σώμα υλικό, που (κατά τη γνώμη τους) ήταν φύσει κακό, έδρα και εστία της αμαρτίας. Έτσι το διέγραψαν από τον Κύριο και ησύχασαν.

2) Ο Απολινάριος, επίσκοπος Λαοδικείας της Συρίας, ενώ δεχόταν την πραγματικότητα της ανθρώπινης φύσεως του Χριστού, όμως προέβαινε σε μείωση αυτής, αφαιρώντας απ' αυτήν το λογικό νου. 'Επηρεαζόμενος από την τριχοτομική θεωρία του Πλάτωνος (σώμα — ζωική ψυχή — λογικός νους), δεχόταν σώμα και ζωική ψυχή στο Χριστό, όχι όμως και λογικό νου, τον οποίον αναπλήρωσε το αίδιο πρόσωπο του Λόγου. Κατά τον Απολινάριο η παρουσία του λογικού νου συνιστά ιδιαίτερο πρόσωπο, στο οποίο υπάρχει πάντοτε η δυνατότητα της αμαρτίας, πράγμα που θεωρούσε ανοίκειο και βλάσφημο για το Χριστό. Έτσι προέβαινε στη μείωση της ανθρωπότητας του Σωτήρος, από την οποία αφαιρούσε το σημαντικότερο μέρος της.

3) Στη συνέχεια ο Άρειος δίδασκε ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού ήταν άψυχη. Ο Λόγος είχε μεν σάρκα, όχι όμως και ψυχή. Σ' αυτό κατέληγε, ακολουθώντας Φιλώνεια διδάγματα. Συμφωνά με αυτά η λογική ψυχή είναι ο εκπρόσωπος του κοσμικού λόγου. Όπου υπάρχει ο λόγος, εκεί είναι περιττή η παρουσία του εκπροσώπου του, της λογικής ψυχής και τανάπαλιν. Ο Άρειος, υιοθετώντας τα διδάγματα και μη μπορώντας συγχρόνως ν' απομακρυνθεί από τα περί σαρκώσεως του Λόγου διδάγματα της Γραφής, είπε ότι, αφού ο Λόγος υπήρχε στην ανθρώπινη φύση, που προσέλαβε, δεν ήταν αναγκαία η παρουσία σ' αυτήν και του εκπροσώπου του (της ψυχής). Η λογική ψυχή ήταν τελείως περιττή στο Χριστό.

4) Αντιθέτως ο Νεστόριος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, πλειοδότησε προσθέτοντας στην ανθρωπότητα του Κυρίου κάτι, που αυτή δεν μπορούσε να έχει. Αυτό το κάτι ήταν πρόσωπο πλήρες και τέλειο, ξεχωριστό από την υπόσταση του Λόγου, αυτόνομο και αυτοδιόριστο. Ο Νεστόριος διαιρούσε το ενιαίο πρόσωπο του Χριστού σε δύο πρόσωπα, ένα για κάθε φύση, και ανεξάρτητο το ένα από το άλλο. Γι' αυτό και την Παναγία την καλούσε, «Χριστοτόκον». επειδή γέννησε τον άνθρωπο Χριστό. Το Θεό δεν μπορούσε να γεννήσει, διότι, για να γίνει αυτό, έπρεπε να είναι και η ίδια θεά, ώστε το όμοιο να γεννήσει το όμοιο. Την ένωση των φύσεων στο Χριστό θεωρούσε ως ένα απλό εξωτερικό πλησίασμα, ως μία ένωση όχι βαθιά και εσωτερική (η υποστατική ένωση γι' αυτόν ήταν τελείως ακατανόητη), αλλ' ένωση ηθική και «κατ' αξίαν», ως μια αρμονική συνεργασία της

θεότητας με την ανθρωπότητα. Σ' ένα τέτοιο πλέγμα σκέψεων δεν ήταν δύσκολο στο ανθρώπινο πρόσωπο του Λόγου ν' αποδοθεί η δυνατότητα της αμαρτίας και η ιδέα ότι προέκοπτε ο Κύριος ηθικώς, παλεύοντας κατά της αμαρτίας και ενοχλούμενος από πάθη και επιθυμίες κακές. Το τελευταίο αυτό δεχθήκανε οι θεολόγοι της ακραίας πτέρυγας της Αντιοχειανής Σχολής (Θεόδωρος Μοψουεστίας κ.ά.).

5) Στο αντίθετο άκρο της διδασκαλίας του Νεστορίου στεκόταν ο Ευτυχής, αρχιμανδρίτης στην Κωνσταντινούπολη και εισηγητής του μονοφυσιτισμού. Αυτός τόνιζε υπερβολικά την ενότητα του θεανδρικού προσώπου του Χριστού. Ξεκινώντας από την αρχή (δανεισμένη από την ελληνική φιλοσοφία) ότι, όπου υπάρχει φύση εκεί πρέπει να υπάρχει και πρόσωπο, ήταν υποχρεωμένος, στο ένα πρόσωπο του Λόγου, που τόσο έντονα υποστήριζε, ν' αποδεχθεί και μία μονάχα φύση. Ποιά ήταν η φύση αυτή; Φυσικά η θεία, ως ισχυρότερη και επικρατέστερη. Τί δε απέγινε η ανθρώπινη; Απορροφήθηκε από τη θεία. Χάθηκε στον απέραντο ωκεανό της θεότητας. Για να διαφωτίσει μάλιστα τη διδασκαλία του, έφερνε και το παράδειγμα της σταγόνας του ξιδιού, η οποία, όταν ριχτεί στον ωκεανό, διαλύεται και χάνεται στα θαλάσσια νερά.

6) Ενώ οι μονοφυσίτες απέρριπταν την ανθρώπινη φύση του Χριστού για λόγους καθαρά χριστολογικούς, οι αφθαρτοδοκήτες την μείωναν, αφαιρώντας απ' αυτήν ένα ουσιαστικό στοιχείο της αλήθειας και της λειτουργικότητάς της: τα αδιάβλητα πάθη της, που λέγονται έτσι, γιατί δεν έχουν το στοιχείο της αμαρτίας, είναι πάθη φυσιολογικά. Το επίκεντρο της αιρέσεως αυτής ήταν η ιδέα της αφθαρσίας. Νόμιζαν ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού, θεοποιηθείσα «εξ άκρας συλλήψεως» στη μήτρα της Παρθένου, κατέστη άφθαρτη («εδόκουν αυτήν άφθαρτον είναι». Εξ ου και η ονομασία τους), αφού απέβαλε όλα τα αδιάβλητα πάθη της· η μεν ψυχή τις φυσικές κινήσεις της (συγκίνηση, οργή, δειλία κ.τ.ό). το δε σώμα τις φυσικές ανάγκες του (πείνα, δίψα, κόπο, ανάπαυση, ύπνο κ.λ.π.). Αν δε στη Γραφή γίνεται η λειτουργία τους, γινόταν «κατ' οικονομίαν» μόνον, δηλαδή ο Θεός επέτρεπε εκτάκτως την εμφάνιση και τη λειτουργία τους, και για όσο χρόνο απαιτούσαν οι λυτρωτικοί σκοποί του σωτηρίου έργου του Χριστού.

Μετά απ' όλα αυτά εξαφανίζονταν πάλι από τη φύση του Κυρίου.

7) Την ανθρώπινη φύση του Χριστού μείωναν τέλος ο μονοθελητισμός και ο μονοενεργητισμός. Οι αιρέσεις αυτές, ως μία προσπάθεια συμβιβασμού Ορθοδόξων και μονοφυσιτών, αφαιρούσαν από το Χριστό την ανθρώπινη θέληση και ενέργεια. Ο Χριστός είχε μεν δύο φύσεις (προσέγγιση Ορθοδόξων), όχι όμως και δύο φυσικές θελήσεις και ενέργειες, αλλά μία, τη θεία (προσέγγιση μονοφυσιτών).

Όλες οι πιο πάνω αιρέσεις, κακοποιώντας την αλήθεια της ανθρώπινης φύσης του Χριστού, έπλητταν ανελέητα και το λυτρωτικό έργο του. Ένας Χριστός φάντασμα, που δεν είχε λογικό νου ή ήταν άψυχος, και του οποίου η φύση είχε εξατμισθεί στη θεότητα ή είχαν αφαιρεθεί απ' αυτήν οι φυσικές ανάγκες της· ένας Χριστός αθέλητος και ανενέργητος ή χωρισμένος απότομα σε Θεό και άνθρωπο, πώς μπορούσε, αλήθεια, να σώσει τον άνθρωπο;

Η Εκκλησία μπροστά στο διαγραφόμενο αυτό κίνδυνο αντέδρασε σθεναρά, καταπολεμώντας όλες τις αιρέσεις αυτές. Τόνιζε σε κάθε βήμα την αλήθεια, την πληρότητα και την ακεραιότητα της ανθρώπινης φύσεως του Χριστού. Ο Χριστός

ήταν πλήρης και τέλειος άνθρωπος. Πήρε φύση ολοκληρωμένη και ακέραιη, γιατί, αν έπαιρνε μειωμένη, δεν θα μπορούσε να τη σώσει στο μέρος, που της έλειπε, να την ανακεφαλαιώσει και να την αγιάσει στην αρχέγονή της αλήθεια και πληρότητα (Άγιος Ειρηναίος). «Το απρόσληπτον αθεράπευτον», θα πει επιγραμματικά ο άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, αντικρούοντας την αίρεση του Απολιναρίου. Κατά του Νεστορίου δε, θα τονίσει τη μεγάλη χριστολογική αλήθεια ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού δεν είχε δικό της πρόσωπο, ήταν φύση απρόσωπη, με την έννοια ότι, ως άνθρωπος ο Κύριος, δεν έζησε ούτε μία στιγμή έξω από το μυστήριο της υποστατικής ενώσεως των φύσεων, που έγινε «εξ άκρας συλλήψεως» στη θεοχώρητη μήτρα της Παρθένου. Η ανθρωπότητα βεβαίως του Κυρίου δεν έμεινε μετέωρη, αλλ' ως απρόσωπη φύση καθ' εαυτήν, ως μη έχουσα θέλημα, γνωμικό, αλλά φυσικό θέλημα θεωμένο στην απερινόητη των δύο φύσεων συνδρομή, ήταν απρόσβλητη στην αμαρτία. Ως αγία δε και πάλλευκη, μπορούσε με το πάθος και το θάνατό της να σώσει τον άνθρωπο από την ενοχή και το συντριπτικό βάρος της αποστασίας του.

Την ανθρωπινή φύση του Χριστού, αν και κτίσμα του Θεού, τη λατρεύουμε, χωρίς να είμαστε κτισματολάτρες. Γιατί είναι φύση του Θεού. Στη μήτρα της Παρθένου συνελήφθη και απ' αυτήν γεννήθηκε ο ίδιος ο Θεός· όπως και στο σταυρό πέθανε «σαρκί» στην παθητή σάρκα του. Τη φύση που πήρε από τη Μητέρα του ο Χριστός την έκανε δική του, την οικειοποιήθηκε στο αίδιο πρόσωπό του ως Θεού Λόγου, όπου και την θεοποίησε στη βάση της αντιδόσεως των ιδιωμάτων των φύσεων. Λατρεύουμε το Χριστό ως Θεάνθρωπο. Λατρεύουμε το θεανδρικό του πρόσωπο, από το οποίο δεν μπορεί ν' αποχωριστεί ο άνθρωπος. Λατρεύουμε τον Κύριό μας με μια ενιαία προσκύνηση. Δεν χωρίζουμε τη μία θεανδρική υιότητα του Χριστού σε δύο ξεχωριστές υιότητες (θεία και ανθρώπινη), όπως έκανε ο Νεστόριος, ο οποίος απέδιδε αντίστοιχα και δύο προσκυνήσεις στο Χριστό, μία του Θεού και μία του ανθρώπου.

Με τον ίδιο τρόπο λατρεύουμε και τα άχραντα μυστήρια, τον άρτο και τον οίνο της Ευχαριστίας: γιατί είναι σώμα και αίμα Χριστού. Δεν είναι άπλα στοιχεία φυσικά, αλλ' ολόκληρη η ανθρωπότητα του Χριστού, το σώμα και το αίμα του Θεανθρώπου, ενωμένα με τη θεοφόρητη ψυχή του και κατ' επέκταση με τη θεότητα. Γι' αυτό τα τίμια δώρα μπορούν να σώσουν τον άνθρωπο, να τον κάνουν Θεό: γιατί υπάρχει η φωτιά του Θεού, που φλέγει τον άνθρωπο, χωρίς να τον καταφλέγει, και που κατατρώγει τη φθορά της αμαρτίας και το σώμα του πνευματικού θανάτου.

Στην ανθρωπότητα τέλος του Χριστού γίνεται η θέωση του σώματος της Εκκλησίας. Τα σώματα των Αγίων, που είναι μυστικά ενσωματωμένα στην

«καθολικότητα» της ανθρώπινης φύσεως του Χριστού, διαπερνώνται από την άκτιστη θεία ενέργεια, φλογίζονται από το μακάριο φως του Χριστού, αστράφτοντας τη δόξα της αγίας Τριάδος. Όλα αυτά αποτελούν και τη μακαριότητα της θείας βασιλείας!

Πηγή: <http://www.vatopedi.gr/>